

17. Социально-экономический потенциал устойчивого развития: Учебник / Под ред. проф. Л. Г. Мельника, проф. Л. Хенса. – Сумы: Университетская книга, 2007. – 1120 с.

18. Томчук Н. В. Система соціально-економічного забезпечення людського розвитку в умовах трансформаційної економіки: Дис... канд. економ. наук 08.00.01 / Н. В. Томчук; Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2009. – 214 с.

19. Україна: на шляху до соціального залучення: Національна доповідь про людський розвиток 2011 [Електронний ресурс] / Під ред. Ру Гриффітс. – К.: ПРООН, 2011. – 125 с. – Режим доступу: undp.org.ua/files/ua_95644NHDR_2011_Ukr.pdf.

20. Урсул А. Д. Философия науки и концепция устойчивого развития / А. Д. Урсул // Философия науки. – 2000. – №2. – С.3–12.

References

1. Akopjan V. Konceptual'ni idei' stalogo ljuds'kogo rozvytku / V. Akopjan // Visnyk Instytutu rozvytku dytyny. – 2011. – №15. – S.5–12.

2. Bauman Z. Individualizirovannoe obshchestvo: per. s angl. / Zigmunt Bauman; red. V. L. Inozemcev. – M.: «Logos», 2005. – 390 s.

3. Bjelobrov B. D. Ideologija stalogo ljuds'kogo rozvytku v Ukraini' ni v period social'nyh transformacij: problema stanovlennja: Avtoref. dys... kand. polit. nauk: 23.00.03 / B. D. Bjelobrov; Nac. ped. un-t im. M. P. Dragomanova. – K., 2005. – 19 s.

4. Bilorus O. G. Global'na perspektyva i stalij rozvytok: (Systemni marketologichni doslidzhennja) / O. G. Bilorus, Ju. M. Macejko. – K.: MAUP, 2003. – 492 s.

5. Grydasova N. Misce i rol' ekonomichnoi' kul'tury u strukturі zagal'noi' kul'tury osobystosti / Natalija Grydasova // Molod' i rynek. Shhomisjachnyj nauko-ved. žurnal. – 2011. – №2 (73), ljutyj. – S.141–145.

6. Dobrovol's'kyj V. V. Ekologichni znannja: Navch. posib. / V. V. Dobrovol's'kyj. – K.: Profesional, 2005. – 304 s.

7. Zgurovs'kyj M. Ukrain'na u global'nyh vymirah stalogo rozvytku [Elektronnyj resurs] / M. Zgurovs'kyj // Dzerkalo tyzhnja. – 2006. – №19. – Rezhym dostupu: http://dt.ua/SCIENCE/ukrayina_u_globalnih_vimirah_stalogo_rozvitku-46725.html.

8. Ivashhenko T. Ju. Stalij ljuds'kyj rozvytok: konceptual'nyj pidhid / T. Ju. Ivashhenko // Rynok praci ta zajnatist' naselennja. – 2011. – №3. – S.34–38.

9. Konceptcija gumanitarnogo rozvytku Ukrainy: Proekt [Elektronnyj resurs] / Kerivn. akad. NAN Ukr. Zhulyns'kyj M. G. – Rezhym dostupu: old.niss.gov.ua/Table/konsep.htm.

10. Kuznecov O. L. Sistema priroda – obshchestvo – chelovek: ustojchivoje razvitie / O. L. Kuznecov, P. G. Kuznecov, B. E. Bol'shakov. – Dubna, 2000. – 228 s.

11. Kurij L. O. Znachymist' pokaznykiv ljuds'kogo potencialu u formuvanni konkurentospromozhnosti kraïny / L. O. Kurij // Visnyk Chernivc'kogo torgovel'no-ekonomichnogo instytutu. – Chernivci: ChTEI KNTEU, 2011. – Vyp. III (43). – Ekonomichni nauky. – S.40–44.

12. Landyk V. I. Proekt Konceptcii' perehodu Ukrainy do stalogo rozvytku / V. I. Landyk, S. V. Semencov, T. M. Jahejeva. – K.: Instytut stalogo rozvytku, 2004. – 64 s.

13. Neklessa A. Homines Aeris. Ljudi vozduha, ili Kto stroit mir? – M.: Institut jekonomicheskijh strategij, 2005. – 224 s.

14. Pidlisnjuk V. Stalij rozvytok suspil'stva: rol' osvity. Putivnyk / I. Rudyk, V. Kyrylenko, I. Vyshens'ka, O. Masljukivs'ka / Za red. V. Pidlisnjuk. – K.: Vydavnytvo SPD «Koval'chuk», 2005. – 88 s.

15. Con'ko S. P. Prostorovyj rozvytok socio-prirodnyh system: shljah do novoï' paradygmy: Monografija / S. P. Son'ko. – K.: Nika Centr, 2003. – 287 s.

16. Sohranjaeva T. V. Gumanisticheskie orientiry razvitija systemy obrazovanija // Filosofskie nauki. – 2005. – №9. – S.72–79.

17. Social'no-jekonomicheskij potencial ustojchivogo razvitija: Uchebnik / Pod red. prof. L. G. Mel'nika, prof. L. Hensa. – Sумы: Universitetskaja kniga, 2007. – 1120 s.

18. Томчук Н. В. Система соціально-економічного забезпечення людського розвитку в умовах трансформаційної економіки: Дис... канд. економ. наук 08.00.01 / Н. В. Томчук; Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2009. – 214 с.

19. Україна: на шляху до соціального залучення: Националь'на доповідь про людський розвиток 2011 [Електронний ресурс] / Під ред. Ру Гриффітс. – К.: ПРООН, 2011. – 125 с. – Режим доступу: undp.org.ua/files/ua_95644NHDR_2011_Ukr.pdf.

20. Урсул А. Д. Философия науки и концепция устойчивого развития / А. Д. Урсул // Философия науки. – 2000. – №2. – С.3–12.

Oleksenko R. I., doctor of philosophy, professor, department of philosophy, Melitopol State Pedagogical University named after Bohdan Khmelnytsky (Ukraine, Melitopol), roman.xdsl@rambler.ru

Philosophy of sustainable development in the globalization era

In the article the philosophy of sustainable development in the period of globalization and the information revolution. The process occurring in an era of globalization. Outlined place of «man» in the era of sustainable development.

Keywords: philosophy, sustainable development, globalization, harmony.

Oleksenko P. I., доктор філософських наук, професор кафедри філософії, Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького (Україна, Мелітополь), roman.xdsl@rambler.ru

Философия устойчивого развития в эпоху глобализации

Раскрыто философию устойчивого развития в период глобализации и информационной революции. Проанализированы процессы протекающие в эпоху глобализации. Определено место «человека» в эпоху устойчивого развития.

Ключевые слова: философия, устойчивое развитие, глобализация, гармония.

* * *

УДК 141.7:316.42

Старовойт О. В.,

кандидат філософських наук, докторант, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Україна, Київ), helenst0001@rambler.ru

ІННОВАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ПОТРЕБА І РЕАЛЬНІСТЬ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Аналізується потреба та реальність інноваційного розвитку особистості; його ініціюють глобалізація та інформаційна революція, що формують інноваційний тип прогресу; автор наголошує на формуванні «інноваційної культури» особистості, що зростає освітою, культурою, вихованням; розглядаються економічні, політичні і особливо соціокультурні стандарти інноваційної культури; соціальні стандарти інноваційної культури треба визначати через мотивацію людини до інновацій, яка створюється суспільством та внутрішньою спрямованістю людини на створення, що є її екзистенційною сутністю.

Ключові слова: людина, культура, інновації, глобалізація, інформаційна революція, інноваційний розвиток особистості.

Термін «інновація» був запропонований великим австрійським економістом Джозефом Шумпетером, який визначив його як комерціалізацію нових ідей на основі: застосування нових ідей і технологій; введення нових процесів; відкриття нових ринків; створення нових організаційних форм і структур. У цей перелік, на жаль, не включений ще один важливий фактор – готовність людей до змін.

Перманентна інновація та диверсифікація (різноманітність) діяльності – найбільш ефективні способи забезпечити стійку конкурентну перевагу для більшості сучасних організацій. Однак інноваційні процеси є нелегким випробуванням для залучених в них людей. Вони повинні успішно справлятися з адаптацією і постійними змінами, бути готовими до навчання, вдосконалення і високої результативності в умовах дефіциту часу і ресурсів. Ключові складові етики управління процесом інновацій – це управління людьми в умовах постійних змін і подолання опору змінам.

Інноваційна культура означає частину загального процесу, який характеризує ступінь сприйняття індивіда чи групи або суспільства діапазону різних новацій, щоб перетворити їх на інновації. Інтенсивне формування соціальних процесів зробило можливим розвиток окремих

аспектів цього надзвичайно багатогранного явища: *по-перше*, інноваційний культура як окрема особлива форма культури в цілому; *по-друге*, нова історична реальність, яка породжується свідомим бажанням суспільства до духовного і матеріального самооновлення; *по-третє*, необхідна умова для якісних змін в житті людини; *по-четверте*, основа прогресу та методологічної гармонізації всіх сфер людської діяльності [1, с. 310].

При аналізі концепції «інноваційної культури» можна виділити наступні її завдання в системі інновацій: визначення творчих сил і здібностей, розвиток і реалізація творчого потенціалу талановитих людей; оптимізація людських ресурсів, виробництва, фінансового, наукового та технічного потенціалу для інновацій та інноваційних процесів; стимулювання інтелектуальної та творчої діяльності для досягнення певних цілей шляхом використання інноваційних ідей; активація та оптимізація інноваційних процесів; розробка та впровадження інноваційних стратегій розвитку підприємств; застосування демократичного стилю управління.

Багатогранність та різновекторність інноваційної культури впливає на її типологію та віддзеркалює її види, а саме: за об'єктом: внутрішня (всередині організації); зовнішня (з внутрішнім середовищем); горизонтальна (децентралізована, матрична), вертикальна (ієрархічна); за суб'єктом: колективістська, індивідуальна (особистісна); за динамікою організаційних змін: революційна (миттєва), еволюційна (поступова, поетапна); за потенціалом: радикальна (базова), комбінаторна (симбіоз культур організації), доповнююча; за ступенем формалізації: формальна (нормативна, регламентована – в інноваційному процесі), неформальна (ситуаційна – на етапі інноваційного процесу); за ступенем спостереження: експліцитна (видима частина, яка включає матеріальну культуру організації, тобто продукти людської праці – інновації), імпліцитна (невидима частина, що складається із норм, цінностей, мотивів, інтересів в інноваційному процесі інтелектуально-творчій пошук, інноваційній ідеї); за ступенем ринковості: ринкова (можливість купівлі–продажу), неринкова (специфіка моделей поведінки, закріплена у нормах, правилах реалізації інноваційного процесу, які притаманні лише материнській організації і не може перейти у власність іншої організації); за локалізацією: культура якості; культура управління проектами; культура знань. [там же, с. 312]

Зазвичай, у науковій літературі термін інновації пов'язаний із науковою або економічною підсистемами суспільства. В економіці інновації розглядаються з боку теорії ефективності організації та орієнтовані на розвиток людини – фахівця з одного боку, та використання нею новітніх технологій, з іншого.

З точки зору інновацій у науковій області є дві протилежні позиції, які виходять з ролі науки у розвитку сучасного світу, а також містять у собі етичний компонент наукових інновацій.

Перша орієнтація називається сциєнтизм. Він приходить від абсолютно позитивної ролі науки у вирішенні актуальних проблем пізнання і перетворення природного, соціального, духовного та психічного. Сциєнтизм розглядає науку як найвищу цінність, що, безумовно, може вирішити всі проблеми, які стоять перед людством, в тому числі і безсмертя. Зазвичай представниками сциєнтизму є вчені з технічних

дисципліни. Вони вважають, що тільки точні науки можуть забезпечити людині успішне вирішення основних проблем її індивідуальної та соціального життя.

Друга орієнтація – антисциєнтизм. Це філософська та ідеологічна позиція, що применшує або повністю заперечує позитивну роль науки в суспільстві і культурі. Антисциєнтисти підкреслюють той факт, що неможливо побудувати соціальний світ на наукових та раціональних моделях та інтерпретаціях і наполягають на ірраціональній природі суспільного життя. Вони постулюють принцип обмеження науки в знаннях і розумінні людського існування. Антисциєнтизм виходить з позиції фундаментальної обмеженості науки у вирішенні корінних людських проблем, часто оцінює науку як ворожу людині силу, яка значно збільшує ризик загибелі людства [2, с. 31].

«Людським виміром» культури інновацій є те, що вся культура і весь досвід в його класичному сенсі – це відчуття переваги особистості, яка охоплює нескінченні можливості світу, щоб задовольнити загальний розвиток особистості. Положення екзистенціалізму, тенденції, яка бачить сенс людини як онтологічне явища, полягає в ідентифікації себе. Споконвічне існує в людині, і її мета досягти цю нерухомість через свої зусилля, які відповідають уявленням про себе, відповідне положення свого власного існування форм достатніх людських сутностей. Створення себе як людині не можливо без свідомого представлення себе в якості світу. Ці зусилля індивіда спрямовані до самого себе, щоб знайти людську природу є універсальними визначеннями духовності в цілому. Маючи це на увазі, ми обгрунтовано вважаємо, що найбільш ефективно розкрити сутність життєвого світу людини може зв'язок з його специфікою в національних умовах.

Людина, насамперед, є духовною і творчою істотою, яка освоює зовнішній світ – не тільки природу, виробництво чи торгівлю, але й духовність, інтелект, мова, характерні культурні традиції, цінності та інноваційні мотиви, орієнтації, відповідні стратегії. Людина може жити і працювати в органічній єдності не тільки з матеріальною (неживою або живою) природою, але і з духовним світом, особливо з суспільством як природним компонентом світу.

Впевненість в основах соціальних стандартів «культури інновацій» в загальнолюдських цінностях у поєднанні з національними культурними особливостями можлива тільки в дискурсі філософсько-антропологічного підходу. Аналіз культури як певного формату забезпечує зв'язок культурного і соціального, культурного і національного. У зв'язку з цим А. Моль розглядає культуру як інтелектуальний стан індивідуума, механізм організації, збереження і передачі соціально значимої інформації через культуру особистої відповідальності, в якому індивідуальна діяльність генерує значимий зміст національного життя. Він підкреслює гомеостатичну функцію культури і логічно пов'язує соціогенезу розвитку форм соціального та культурного життя особистості із визначальним характером етнічного культурного життя [3, с. 180].

У своїй всеохоплюючій формі антропологічний підхід передбачає розгляд як універсальних, екзистенціальних просторово-часових характеристик, так і різноманітності властивостей антропологічних укладів народів і суспільств. Таким чином, способи і методи

і практики людини не можуть бути стандартизовані, адже кожна людина автономна істота, здатне до вибору, відповідальності, зв'язків, знання про світ і вільна змінити їх власне існування.

Найбільш повно реалізована людина перебуває в процесі національного життя і спільно вирішує сенсубуттєві проблем тих, хто найбільш зацікавлений у реалізації спільної ідеї та участі у ній. Очевидно, реальне те, що людина має можливість обмежити реальність життя та особистості іншого. «Участь в діалозі» (Бахтін) і «філософська віра» (Ясперс) стають все більш визначальними соціально-антропологічними парадигмами розвитку.

Відповідно, філософська рефлексія повинна охоплювати людину в її зв'язку з іншими людьми, з її повсюдною практикою організації динамічних соціальних структур та автономію, і не тільки духовну, а й цілісно-життєву. Зрештою, людина може знайти негайну опору тільки в певному типі людського суспільства, яке є найстабільнішим – в нації.

Таким чином, соціальні стандарти інноваційної культури треба визначати через мотивацію людини до інновації, яка створюється суспільством та внутрішньою спрямованістю людини на створення, що є її екзистенційною сутністю. Ще К. Маркс чітко вказав на найважливіші соціальні якості людини: її духовність і здатність до творчості. Він розрізняв поняття «роботи» (за наймом) від поняття «праці». Робота руйнує людину, призводить до її деградації. На відміну від цього, праця створює відразу два «продукту» – зовнішній предмет або послугу, які йдуть на продаж, а також внутрішній продукт – особистість самої людини.

Маркс назвав роботу відчуженою працею, і його теорія відчуження є неперевершеним зразком наукової теорії за всю історію людства. Подальші спроби розвитку цієї теорії були зроблені в роботах Теодора Шульца і Гері Беккера (нобелівських лауреатів), які спробували точно і кількісно окреслити список суспільно важливих соціальних стандартів людини, які визначають її «живий капітал». Цей капітал Т. Шульц назвав «людським капіталом», він досліджував, які якості найбільше цінують у своїх працівниках роботодавці і, в цілому, дійшов висновку, що такими якостями є три види здоров'я (фізичне, психічне та соціальне), два види інтелекту (критичне мислення і творча інтуїція) і соціальна відповідальність (совість). Г. Беккер продовжив цю роботу і його список найбільш важливих соціальних якостей людини в невиробничій сфері практично збігся з аналогічним списком у виробничій сфері. [4, с. 96] Отже, соціальні стандарти інноваційності людини – це її так званий соціальний капітал, що вона вкладає у процес створення соціальних, матеріальних та духовних благ та вмотивовано використовує для створення нових шаблів розвитку суспільства, нації, держави та самої себе тощо.

Зростання інноваційної культури безпосередньо пов'язане з поточним станом нашої країни. Незважаючи на те, що у законі «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» цей напрям був визначений стратегічним пріоритетом держави, в нашій країні, на жаль, не приділялося належної уваги до практичного аспекту впровадження інновацій. В перспективі це може мати дуже негативний вплив на інноваційний розвиток як економіки, так і суспільства в цілому. В середньостроковій

перспективі пропонується ключові зусилля зосередити на трьох областях:

1) поліпшити популяризацію наукових знань, наприклад, організація державної підтримки науково-популярних видань, створення популярних наукових програм на радіо і телебаченні, запровадження пільгових умов і фінансових стимулів для написання і публікації науково-популярних книг;

2) поліпшити освітні програми з урахуванням останніх наукових досягнень, таких як: спеціальні заходи щодо інформування вчителів/викладачів середньої та вищої освіти про останні досягнення науки і сучасних технологій, створення національної системи дистанційної освіти за участю найбільш кваліфікованих і авторитетних вчених;

3) ріст культури управління інноваційною системою: організація навчання працівників міністерств і відомств принципам інноваційного менеджменту, організація лекцій для державних службовців з проблем розробки та впровадження досягнень науки і техніки та інноваційної політики, заснованої на зовнішньому і внутрішньому досвіді [5, с. 24].

Отже, під інноваційним розвитком розуміється не просто теоретичне розмірковування, а, насамперед, ланцюг реалізованих нововведень. Він є більш успішним, коли охоплює не одну вузьку галузь (наприклад, виробництво деталей), а включає до себе також сфери, що впливають на загальний результат (управління, маркетинг, навчання персоналу, фінанси, продаж тощо). Отже, інноваційний розвиток має носити комплексний характер. «Будь-який інноваційний розвиток – це не тільки основний інноваційний процес, а й розвиток системи факторів та умов, необхідних для його здійснення, тобто інноваційного потенціалу» [6].

Список використаних джерел

1. Вікарчук О. І. Еволюція формування інноваційної культури / [Електронний ресурс] / О. І. Вікарчук // Сталый розвиток економіки. – 2013. – № 3. – С. 310–314. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/sre_2013_3_68.pdf
2. Сластенко Є. Ф. До питання співвідношення науки і моралі / Є. Ф. Сластенко, І. П. Скиба // Специфика современной науки: матер. XXV Междунар. науч.–практ. конф. по философским, филологическим, юридическим, педагогическим, экономическим, психологическим, социологическим и политическим наукам (Украина, г. Горловка, 20–21 сентября 2012 г.). – Горловка: ФЛП Пантох Ю.Ф., 2012. – С. 30 – 35.
3. Воропаєва В. Г. Культура як предмет соціально-філософського дискурсу / В. Г. Воропаєва // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: збірник наукових праць / гол. ред. В.Г. Воронкова. – Вип. 51. – Запоріжжя: вид-во ЗДІА. – 2012. – С. 177 – 186.
4. Николаев А. Инновационное развитие и инновационная культура / А. Николаев // Проблемы теории и практики управления. – 2011. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://masters.donntu.edu.ua/2004/fem/kladchenko/library/index8.htm>.
5. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» / Відомості Верховної Ради України. – 2012. – 19–20. – ст.166.
6. Український соціум / Власюк О.С., Крисаченко В.С., Степико М.Т. та ін. / За ред. В.С. Крисаченка. – К.: Знання України, 2005. – 792 с.

References

1. Vikarchuk O. I. Evolyutsiya formuvannya innovatsiynoyi kul'tury / [Elektronnyy resurs] / O. I. Vikarchuk // Stalyy rozvytok ekonomiky. – 2013. – № 3. – S. 310–314. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/sre_2013_3_68.pdf
2. Slastenko Ye. F. Do pytannya spivvidnoshennya nauky i morali / Ye. F. Slastenko, I. P. Skyba // Spetsyfyka sovremennoy nauky: mater. XXV Mezhdunar. nauch.–prakt. konf. po fylosofskym,

fylohohycheskym, yurydycheskym, pedahohycheskym, ekonomycheskym, psykhohohycheskym, sotsyolohycheskym y polytycheskym naukam (Ukrayna, h. Horlovka, 20–21 sentyabrya 2012 h.). – Horlovka: FLP Pantyukh Yu.F., 2012. – S. 30 – 35.

3. Voropayeva V. H. Kul'tura yak predmet sotsial'no-filosof's'koho dyskursu / V. H. Voropayeva // Humanitarnyy visnyk Zaporiz'koyi derzhavnoyi inzhenernoyi akademiyi: zbirnyk naukovykh prats' / hol. red. V.H. Voronkova. – Vyp. 51. – Zaporizhzhya: vyd-vo ZDIA. – 2012. – S. 177 – 186.

4. Nykolaev A. Ynnovatsyonnoe razvytye y ynnovatsyonnaya kul'tura / A. Nykolaev // Problemy teoryy y praktyky upravlenyya. – 2011. – № 5 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupa : <http://masters.donntu.edu.ua/2004/fem/kladchenko/library/index8.htm>.

5. Zakon Ukrainy «Pro prioryetni napryamy innovatsiyanoi diyal'nosti v Ukraini» / Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. – 2012. – 19–20. – st.166.

6. Ukrainy's'kyi sotsium / Vlasyuk O.S., Krysachenko V.S., Stepyko M.T. ta in. / Za red. V.S. Krysachenka. – K.: Znannya Ukrainy, 2005. – 792 s.

Starovoi E. V., PhD, Doctoral, National Pedagogical University
M. P. Dragomanov (Kyiv, Ukraine), helenst0001@rambler.ru

Innovation culture as the need and reality of personality

Analyzes the need and reality of innovation development of the individual; it initiated globalization and the information revolution, which form an innovative type of progress; the author emphasizes the formation of «innovation culture» personality, merging education, culture and education; considered the economic, political and especially social and cultural standards of innovation culture; Social standards must define innovation culture through human motivation to innovate, created society and human internal focus to create that ekzistentsiyoi is its essence.

Keywords: people, culture, innovation, globalization, information revolution, the innovative development of the individual.

Starovoi E. V., кандидат философских наук,
докторант, Национальный педагогический университет
имени М. П. Драгоманова (Киев, Украина),
helenst0001@rambler.ru

Иновационная культура как потребность и реальность развития личности

Анализируется потребность и реальность иновационного развития личности; его инициируют глобализация и информационная революция, формируют иновационный тип прогресса; автор отмечает формирование «иновационной культуры» личности, сращивается образованием, культурой, воспитанием; рассматриваются экономические, политические и особенно социокультурные стандарты иновационной культуры; социальные стандарты иновационной культуры надо определять через мотивацию человека к иновации, которая создается обществом и внутренней направленности человека на создание, является ее экзистенциальной сущностью.

Ключевые слова: человек, культура, иновации, глобализация, информационная революция, иновационное развитие личности.

* * *

УДК 130.122

Шапалова І. В.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет кораблебудування
ім. адмірала Макарова (Україна, Миколаїв),
ira.shapovalova@gmail.com

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ТА САМОВИХОВАННЯ ЯК УМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ВІЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Досліджуються найбільш вагомі чинники морального виховання людини, аналізуються співвідношення виховання і самовиховання у процесі формування вільної особистості.

Ключові слова: виховання, самовиховання, моральне виховання, особистість, моральні якості, свідомість, культура.

Цілеспрямовану діяльність з формування у людей програмованих характеристик, як правило, називають «вихованням». Виховання призначене пом'якшити, скоригувати стихійні негативні впливи соціального середовища на людину, посилити і використати позитивні впливи для виконання соціального

замовлення на відповідний тип особистості. Воно носить конкретно-історичний характер, має соціально-класову спрямованість, яка концентрує загальнолюдські цінності й класовий, груповий інтерес. За суб'єктом дії виховання можна розділити на суспільне і сімейне. Суспільне виховання можна визначити як цілеспрямовану духовну і практичну діяльність з формування розвинутих особистостей і колективів, що мають активну життєву позицію.

Розвиток суспільства забезпечується завдяки фізичному та духовному відтворенню його членів, виробництву засобів життя. Людина набуває людських рис, формується як особистість шляхом включення в діяльність, суспільні відносини, через привласнення накопиченого попередніми поколіннями досвіду, спілкування з сучасниками, самовдосконалення.

Зміст складного, суперечливого процесу становлення і розвитку соціального індивіда, окремих його складових може бути розкрито за допомогою низки понять. Поняття «формування особистості» означає сукупність об'єктивних та суб'єктивних чинників (природних, соціальних, що спонтанно, стихійно діють і цілеспрямовано використовуються), які справляють істотний вплив на становлення і розвиток людини, її соціальних характеристик, соціально-психологічних властивостей. Таким чином, поняття «формування особистості» включає соціальне середовище, моральне виховання, самовиховання, діяльність і спілкування.

Педагог А. Столяренко зазначає: «гідність людини, її цивілізованість, справжня самореалізація і самостверження нерозривно пов'язані з її моральною сформованістю» [2].

У словнику з етики моральне виховання розглядається як «одна з важливих сторін багатогранного процесу становлення особистості, засвоєння індивідом моральних цінностей; вироблення ним моральних якостей, здатності орієнтуватися на ідеал, жити згідно з принципами, нормами і правилами моралі, коли переконання і уявлення про належне втілюються в реальних вчинках і поведінці» [1, с. 290].

Перші кроки людства в організації суспільного життя були невіддільні від усвідомлення необхідності морального виховання, що зумовлювалося перш за все потребою передати моральний досвід старших поколінь молоді. Разом з тим кожне суспільство через системи виховання, які включають формування у особистості певних моральних якостей, стимулювало спосіб життя своїх членів, котрий відповідає ідеалам цього суспільства, його моральним принципам, нормам і правилам. Зрештою, значною мірою моральне виховання сприяло створенню та постійному підтриманню морально-психологічної атмосфери, яка сприятливо впливає на життєдіяльність людей. Не слід залишати поза увагою й ідеологічну функцію морального виховання. Мова йде про те, що в антагоністичних суспільствах моральне виховання мало на меті також згладжування, затушовування класових суперечностей.

Виховання, як вже зазначалося, це й залучення людини до діяльності, і організація її, і розкриття її мети й сенсу для суспільства і особистості. Через виховання індивід одержує більшу частину знань, норм, умінь, моральних принципів, ідеалів, що являють собою теоретично узагальнений досвід суспільства. Але людина засвоює